

Климович С. М.

Херсонський державний університет

Мартос С. А.

Херсонський державний університет

ДОКУМЕНТОЗНАВЧІ ДИСЦИПЛІНИ В ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА

У статті автори демонструють набуття загальних і фахових компетентностей студентами-філологами, формування програмних результатів навчання під час опанування документознавчих дисциплін «Загальне і спеціальне документознавство», «Друковані видання», «Наукова обробка документів».

Значну увагу приділено досвіду використання системи дистанційного навчання KSU Online, створеної на базі інформаційного середовища Moodle, для викладання документознавчих дисциплін. Автори на конкретних прикладах демонструють можливості використання елементів «Глосарій», «Семінар», «Завдання», що дають змогу накопичувати, рецензувати, взаємно оцінювати роботи здобувачів. Представлені види роботи з використанням модулів діяльності Moodle зі зворотним зв'язком допомагають налагодити ефективну взаємодію викладача і студентів, підвищити результативність роботи, організувати різні форми і методи пізнання і творчої роботи, що активізує процес формування професійних умінь і розвиток особистих компетенцій.

На конкретних прикладах продемонстровано, що у варіативний складник підготовки здобувачів включено освітні компоненти, які формують та розширюють наукову обізнаність майбутніх філологів, розвивають уміння вирішувати завдання різного ступеня складності, створюють умови для оволодіння практичними навичками, а це означає переорієнтацію освітньої парадигми на компетентнісний підхід.

Автори наголошують на доцільності введення документознавчих дисциплін у підготовку студентів-філологів, оскільки це сприяє розширенню можливості їх подальшого працевлаштування. Доведено, що формування фахових компетентностей і програмних результатів навчання майбутніх філологів залежить від використання в освітньому процесі інтерактивних технологій, які спрямовані на розвиток творчої, професійної, комунікативної діяльності.

Ключові слова: документознавчі дисципліни, студент-філолог, загальні компетентності, фахові компетентності, програмні результати навчання, інформаційні технології.

Постановка проблеми. Нестача фахівців-філологів, здатних розуміти роль і завдання філологічної освіти, орієнтуватися в освітньому процесі України, активно інтегрувати в загальноєвропейський освітній простір, – одна з актуальних і гострих проблем ринку праці. Сучасний фахівець філологічної галузі повинен володіти не лише знаннями та вміннями зі своєї спеціальності, а й мати розвинену здатність до використання знань, умінь і навичок у галузі теорії і практики управління інформацією та документообігом.

Із метою збільшення можливостей формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти у Херсонському державному університеті для студентів спеціальності 035 «Філологія» (українська мова та література) першого (бакалаврського) рівня у циклі варіативних освітніх компонент

запропоновано низку документознавчих дисциплін, а саме: «Загальне і спеціальне документознавство», «Друковані видання», «Наукова обробка документів». Опанування цих навчальних курсів, набуття відповідних загальних і фахових компетентностей збільшують придатність до працевлаштування майбутніх випускників, які в подальшому можуть працювати не лише в науковій, літературно-видавничій та освітній галузях, а й задовольняти потреби суспільства на ринку праці у засобах масової інформації, у різноманітних фондах, спілках, фундаціях, музеях, архівах, бібліотеках, мистецьких і культурних центрах, у різних галузях господарства, де потрібні послуги зі створення, аналізу, перекладу, оцінювання текстів [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. відзначився інтенсивним

розвитком українського документознавства. Вітчизняні дослідники в наукових, навчальних, методичних і довідкових виданнях висвітлюють питання теорії і методології документознавства, теорії документа, керування документацією, документознавчої професіології тощо. Свідченням цього є бібліографічний покажчик «Українське документознавство (1991–2011)» [8], який містить бібліографічні описи 1 658 праць із питань вітчизняного документознавства. У поле зору вчених потрапили різноманітні питання професійної підготовки документознавців, зокрема висвітлено досвід підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності у закладах вищої освіти України (О. Гомотюк, Л. Квасюк, О. Коноплицька, С. Литвинська та ін.), виявлено особливості викладання спеціальних дисциплін документознавчого циклу (С. Аверіна, Н. Барабанова, О. Виноградова, А. Зеленько, Н. Кушнаренко, Н. Слободянюк та ін.), звернено увагу на специфіку застосування різних форм і методів навчання у підготовці документознавців (О. Матвієнко, К. Прокоф'єва, Ю. Романишин, В. Рудюк, М. Шпак).

У збірнику наукових статей «Соціум. Документ. Комунікація» ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» систематично висвітлюються питання підготовки фахівців із документознавства, наприклад: інформаційно-технічне забезпечення викладання документознавства [1]; теоретичні засади професійної підготовки майбутніх документознавців у процесі вивчення фахових дисциплін [7]; лінгвістичні дисципліни в підготовці майбутніх документознавців [5]; шляхи розвитку документознавства як наукової і навчальної дисципліни в сучасній Україні [3].

Здійснюючи огляд лінгвістичних дисциплін, які передбачені навчальними планами для студентів-документознавців, М. Навальна слушно пропонує й обґрунтовує введення курсу «Культура мови і стилістика», адже «лінгвістичні дисципліни є містком до мовної культури документознавців, яка є визначальним складником загальної культури фахівців» [5, с. 13].

Постановка завдання. Мета статті – продемонструвати набуття загальних і фахових компетентностей студентами-філологами, формування програмних результатів навчання під час опанування документознавчих дисциплін «Загальне і спеціальне документознавство», «Друковані видання», «Наукова обробка документів». Перелік компетентностей випускника й нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти,

сформульований у термінах результатів навчання, визначений у Стандарті вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [6].

Виклад основного матеріалу. Опанування студентами-філологами документознавчих дисциплін розпочинається з вивчення курсу «Загальне і спеціальне документознавство», який дає системне уявлення про історію документа, документно-комунікаційну діяльність, сутність, ознаки, властивості й функції документів у соціопросторі, визначає основні поняття й терміни документознавства.

Система дистанційного навчання KSU Online, створена на базі інформаційного середовища Moodle, стала незамінним помічником усім учасникам освітнього процесу Херсонського державного університету, особливо в умовах дистанційного і змішаного навчання. Інформаційна підтримка електронного освітнього ресурсу забезпечує налаштування інтерактивної взаємодії студентів і викладача у процесі навчання, а використання системи Moodle допомагає педагогу наповнити курс різноманітними завданнями та налаштувати комунікацію зі студентами з метою збільшення продуктивної взаємодії викладача з аудиторією та перевірки рівня засвоєння матеріалу [4, с. 135]. Питання колективних форм роботи в дистанційному навчанні та особливостей використання ресурсу KSU Online для викладання лінгвістичних дисциплін висвітлено нами в одній із публікацій [2].

Зупинимося на використанні модуля діяльності Moodle зі зворотним зв'язком – елемента «Глосарій» – у викладанні дисципліни «Загальне і спеціальне документознавство». Порівняно зі звичайним текстовим словником цей елемент у Moodle має певні особливості, зокрема здатність автоматично пов'язувати терміни й поняття усіх матеріалів дистанційного курсу (у тексті з'являється гіперпосилання до запису); експортувати записи з тематичного глосарію в основний (загальний) у межах однієї дисципліни. Наприклад, студенти створювали окремі словники до тем «Процес документування», «Документні потоки, масиви і фонди», «Артефактний документ» тощо, які потім були об'єднані у спільний глосарій «Документознавча термінологія». Для урізноманітнення видів роботи в глосарії «Класифікація документів» обов'язковим завданням для студентів ми визначили додавання файлів, які прикріплюються до словникових статей.

Учасники курсу із зацікавленням приєднували зображення різних видів документів, удосконалюючи здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел, а також напрацьовуючи навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Корисною для майбутніх філологів є додаткова функція елемента «Глосарій» – додавання коментарів до словникових статей іншими користувачами електронного ресурсу, що дає змогу, оцінивши й проаналізувавши подані дефініції, запропонувати власне розуміння терміна або синтезувати більш удале, на думку здобувача, визначення. Безумовно, зручним для всіх учасників курсу є вибір пошуку й перегляду словникових статей, який може проводитися і за датою, і за алфавітом, і за автором, і за розділом. Викладач, налаштовуючи елемент «Глосарій» у дистанційному курсі, може дозволити бути доступними для перегляду лише ті словникові статті, які він схвалює, відповідно, не схвалені педагогом записи неможливі для перегляду учасникам курсу. У створених нами словниках вибирали автоматичне схвалення записів за замовчуванням, оскільки це є доцільнішим для колективних глосаріїв. Словникові статті може оцінювати викладач або самі студенти (експертні оцінки), які можуть бути об'єднані з метою формування загальної підсумкової оцінки.

Застосовувати модуль діяльності «Глосарій» можна як спільний банк ключових термінів; ресурс для перевірки фактів, які потребують запам'ятовування; спільний ресурс для збереження корисного відео, зображень, аудіофайлів; ресурс «Корисні поради» для обміну передовим практичним досвідом тощо [2, с. 179]. Робота із цим елементом сприяє виробленню у студентів здатності працювати в команді та автономно.

Складання глосаріїв формує у майбутніх спеціалістів такі фахові компетентності: 1) здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань; 2) усвідомлення засад і технологій створення текстів різних жанрів і стилів; 3) здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів української мови.

Предметом вивчення варіативної навчальної дисципліни «Друковані видання» є видавничі продукції та її види, мета курсу – дати студентам системне уявлення про видавничу продукцію та різновиди друкованих видань, книгу як основний вид видання.

Під час вивчення однієї з ключових тем курсу «Книга як основний вид видання» ми тради-

ційно як самостійну роботу пропонували студентам написання твору-роздуму «Книга: минуле, сучасне, майбутнє». Наше «сьогодення вимагає інтенсифікації пошуку, експериментування, введення новітніх технологій, застосування нових засобів розвитку в цілому» [1, с. 170]. У дистанційному навчанні на KSU Online ми створили елемент «Семинар» із назвою «Майбутня книга», де запропонували студентам поміркувати над питанням: «Чи є у книги майбутнє? Якщо є, то яким Ви його вбачаєте?». Така форма роботи сприяє розвитку творчого потенціалу, самосвідомості майбутніх філологів, дає змогу реалізувати власні потенційні креативні можливості, виробляє здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, розуміння фундаментальних принципів буття людини, природи, суспільства. Наведемо цитати студентів: «Чи перемаже книжку комп'ютер, а бібліотеку – Інтернет?»; «Я дуже люблю книги, особливо ті, які дійшли до нас із минулого, у них відчувається якась величність та значущість»; «Взяти книгу до рук, насолодитись запахом свіжих чорнил, гортати вологими пальчиками паперові сторінки, читати зранку під ранкову каву або ввечері на лавці – усе це має надихнути людство на створення нових шедеврів»; «Я думаю, що в майбутньому Україна повністю перейде на електронні технології як навчання, так і повсякденного спілкування». Елемент «Семинар» у Moodle дає змогу накопичувати, переглядати, рецензувати і взаємно оцінювати студентські роботи. Здобувачі вищої освіти мають змогу отримати дві оцінки за семінар: 1) бали за власну роботу; 2) бали за оцінювання робіт одногрупників. Досвід використання елемента «Семинар» у навчальному процесі засвідчив зацікавленість студентів у використанні такого способу навчання. Вони активно беруть участь в обговоренні робіт своїх колег і переважно об'єктивно оцінюють їхню якість [2, с. 179].

У варіативний складник підготовки здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Філологія (українська мова і література)» включено освітню компоненту «Наукова обробка документів», яка покликана розширювати наукову обізнаність майбутніх філологів, формувати низку загальних та фахових компетентностей. Максимальну увагу в курсі приділено практичній діяльності, здатності вчитися й опановувати сучасні знання, набуттю навичок абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації.

Однією з ключових тем курсу є «Бібліографічний опис», під час вивчення якої студенти не лише засвоюють поняття «бібліографічний опис»

і «бібліографічний запис», характеризують види бібліографічних описів, а й опрацьовують загальні правила наведення зон і елементів бібліографічного опису згідно з двома чинними в Україні стандартами (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»; ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»). Робота над складанням бібліографічного опису джерел інформації дає змогу студентам усвідомити його будову, визначити обов'язкові та необхідні факультативні елементи, набути навичок оформлення бібліографічних відомостей про документи, що мають індивідуальних авторів, багатотомні та серійні видання, складові частини документів тощо. Успішне опанування спеціальної методики складання бібліографічних описів забезпечує використання отриманих знань в освітньому процесі й науковій діяльності здобувачів.

Упродовж опрацювання методики створення таких вторинних документів, як анотація й реферат, особливу увагу приділяємо формуванню умінь і розвитку навичок синтезування інформації, використання цитування, перефразування та інтерпретації під час створення власних інформаційних продуктів.

Ефективним є завдання зі створення анотацій різних видів (довідкових і рекомендаційних) на одне й те ж джерело, це допомагає продемонструвати вміння аналізувати інформацію, здійснювати різні види згортання, оперувати необхідним інструментарієм (відповідні маркери, що можуть бути використані під час складання документа) для висвітлення основних інформаційних елементів анотації. Робота над створенням власного продукту й колективне обговорення результатів роботи дають змогу формувати у здобувачів здатність працювати автономно й у команді, а також уможлиблює ретельний аналіз типових помилок, які виникають у процесі згортання інформації під час створення анотацій, як-от: 1) переобтяження тексту довідкових анотацій використаними інформаційними елементами; 2) занадто висока інформативність тексту, що порушує вимогу стислості й лаконічності вторинного документа; 3) поверховий аналіз і непослідовний виклад інформації; 4) копіювання складових частин першоджерела замість пошуку й передачі основного змісту тексту анотованого видання.

Радимо запропонувати студентам створення анотації до власного наукового дослідження

(курсової роботи). Це дасть змогу критично оцінити особисту наукову розвідку, зацентрувати на принципах академічної доброчесності здобувача вищої освіти, нагадати про необхідність дотримання норм законодавства про авторське право, обов'язкове посилання на джерела інформації у власних дослідженнях. Додатковими завданнями до такого виду роботи можуть бути такі: 1) виділіть композиційні частини анотацій, визначте їхні функції; 2) опишіть етапи процесу анотування; 3) визначте, які засоби стимулювання до читання первинного документа задіяні в тексті анотації; 4) проаналізуйте використані в анотаціях мовні кліше.

Робота над анотацією передбачає обов'язкове забезпечення вимоги доступності й об'єктивності. Працюючи з текстами наукового й художнього стилів, здобувачі опановують термінологію за фахом, визначають тематику сучасних лінгвістичних досліджень, знайомляться з новітніми українськими виданнями, наприклад завдання «Напишіть довідкову й рекомендаційну анотації до видань: 1) Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ : КММ, 2019. 208 с.; 2) Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ : Кліо, 2020. 176 с.; 3) Жадан С. Список кораблів. Чернівці : Меридіан Черновіц, 2020. 160 с. Визначте структурні відмінності між анотаціями різних типів». Корисним є досвід використання для виконання цього виду роботи ресурсу KSU Online. Ми скористалися елементом «Завдання», що дало змогу дистанційно додати завдання, перевірити студентські роботи, оцінити їх і, за необхідності, надати відгуки про виконання, а здобувачі мали можливість виконати його у зручному форматі, бо ресурс дає змогу надсилати будь-який цифровий контент. Використання модулів діяльності Moodle зі зворотним зв'язком допомагає налагодити ефективну взаємодію викладача і студентів, підвищити результативність роботи, організувати різні форми й методи пізнання і творчої роботи, що активізує процес формування професійних умінь і розвиток особистих компетенцій.

Висновки і пропозиції. Отже, проаналізовані форми й види роботи сприяють формуванню таких програмних результатів навчання студентів-філологів, визначених Стандартом вищої освіти України: 1) ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати та систематизувати;

2) використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих завдань і проблем професійної діяльності; 3) використовувати українську мову в усній та письмовій формах, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному) для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя; 4) здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів. Формування фахових компетентностей і програмних результатів навчання

майбутніх філологів залежить від використання в освітньому процесі інтерактивних технологій, які спрямовані на розвиток творчої, професійної, комунікативної діяльності. Вивчення студентами-філологами документознавчих дисциплін сприяє розширенню можливості їх подальшого працевлаштування, адже здобувач не лише опанує знання та вміння у філологічній галузі, а й набуває професійних компетенцій спеціаліста сфери документознавства та інформаційної діяльності. Подальших напрацювань потребують різноманітні аспекти дистанційної освіти й застосування інформаційних технологій в освітньому просторі.

Список літератури:

1. Дрок П. В. Інформаційно-технічне забезпечення викладання документознавства. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Філологічні науки»*. 2017. Вип. 4. С. 163–173.
2. Климович С. М., Мартос С. А. Колективні форми роботи в дистанційному навчанні (на прикладі KSU Online). *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Гельветика, 2020. Вип. 33. Т. 1. С. 175–181.
3. Кулешов С., Барабаш В. Документознавство як наукова і навчальна дисципліна в сучасній Україні: які шляхи розвитку? *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Історичні науки»*. 2020. Вип. 9. С. 131–149.
4. Мізюк В. А. Лекція у сучасному закладі вищої освіти в умовах змішаного навчання. *Педагогічні науки*. 2020. Вип. 90. С. 135–141.
5. Навальна М. І. Лінгвістичні дисципліни – місток до мовної культури майбутніх документознавців. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Філологічні науки»*. 2018. Вип. 5. С. 13–23.
6. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 035 «Філологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/035-filologiya-bakalavr.pdf>.
7. Тимченко Р. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх документознавців у процесі вивчення фахових дисциплін. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Історичні науки»*. 2019. Вип. 8. С. 284–297.
8. Українське документознавство (1991–2011) : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / уклад. М. С. Слободяник, О. А. Політова. Київ, 2012. 176 с.

Klymovych S. M., Martos S. A. DOCUMENTARY SCIENCE DISCIPLINES IN THE TRAINING OF STUDENTS IN THE FIELD OF PHILOSOPHY

In the article the authors demonstrate the acquisition of general and professional competences by students of philology, the formation of programme outcomes during their studies of the document science disciplines "General and special document science", "Printed publications" and "Scientific editing of documents".

The article pays significant attention to the experience of using the distance learning system "KSU Online", created on the basis of the informational platform "Moodle", for teaching document science disciplines. The authors use specific examples to demonstrate the possibilities of using the elements "Glossary", "Seminar" and "Tasks", which allow to accumulate, review and mutually evaluate the work of the applicants. Presented types of work with the use of Moodle activity modules with feedback help to establish effective interaction between the teacher and students, increase the efficiency of work, organise different forms and methods of learning and creative work, activate the process of formation of professional skills and development of personal competences.

By concrete examples it is shown that the variable component of applicants' training includes educational components, which form and expand the scientific awareness of future philologists, develop the ability to solve problems of varying degrees of difficulty, create conditions for mastering practical skills, which means reorientation of educational paradigm towards competence-based approach.

The authors emphasise the usefulness of introducing document science disciplines in the training of students of philology, as this contributes to enhancing their future employability. It is proved that the formation of professional competencies and programme learning outcomes of future philologists depends on the use of interactive technologies in the educational process, aimed at the development of creative, professional, communicative activities.

Key words: *document science disciplines, student of philology, general competencies, professional competencies, programme learning outcomes, information technologies.*